

ΚΟΙΝΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΙΣΡΑΗΛ: ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΟΣ¹

Καθηγητής Δρ Ιωάννης Θ. Μάζης, Δρ

yanmazis@turkmas.uoa.gr

Διδάσκων ΕΚΠΑ Δρ Μάρκος Ι. Τρούλης

mark.troulis@gmail.com

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Περίληψη: Η αποτρεπτική στρατηγική του Ισραήλ συχνά θεωρείται ένα παράδειγμα προς μίμηση για κράτη, τα οποία αντιμετωπίζουν υπαρξιακές απειλές από πλευράς ισχυροτέρων συμμαχιών ή αναθεωρητικών δρώντων. Οι στρατιωτικές ικανότητες, η πολιτική βούληση, η εκμετάλλευση των από καιρού εις καιρόν ανακατανομών ισχύος και ο στρατηγικός σχεδιασμός, στοιχεία διασυνδεδεμένα με μια εμπειροδωμένη στρατηγική κουλτούρα, θέτουν το πλαίσιο μιας αποτελεσματικής αποτροπής ανεξαρτήτου του μεγέθους των διλημάτων ασφαλείας ή άλλων προβλημάτων εις το εσωτερικό. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η Ελλάς αντιμετωπίζει μία ευδιάκριτη απειλή από πλευράς της Τουρκίας και ως εκ τούτου, ευλόγως έχει προκύψει ένας δημόσιος διάλογος αναφορικός με τον τρόπο διά του οποίου η Αθήνα θα δύνατο να εξισορροπήσει τις νεοοθωμανικές βλέψεις εις τη Βαλκανική, το Αιγαίο, την Ανατολική Μεσόγειο, την Κύπρο ή ακόμη και το Ιόνιο, με την Τουρκία να εμπλέκεται εκεί μέσω της στρατηγικής συνεργασίας της με την Αλβανία και να υποσκάπτει την ελληνική ναυτική πρωτοκαθεδρία δυτικώς του ηπειρωτικού κορμού. Εντός του συγκεκριμένου πλαισίου, το παρόν κείμενο επιχειρεί να εξετάσει τους λόγους για τους οποίους η ισραηλινή αποτρεπτική στρατηγική έναντι των απειλών κρατικής επιβιώσεως θεωρείται επιτυχής, το ενδεχόμενο να υφίστανται ομοιότητες ή διαφορές σχετικώς με την διϊστορική ιδιοσυστασία των απειλών κατά του Ισραήλ και της Ελλάδος και εν τέλει, πώς αξιολογείται σήμερα η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική. Εν κατακλείδι, βασικός σκοπός είναι η σκιαγράφηση δυνητικών προοπτικών συγκλίσεως συμφερόντων και συναντιλήψεως επί προκλήσεως ασφαλείας μεταξύ Ισραήλ και Ελλάδος κυρίως αναφορικός με την Ανατολική Μεσόγειο.

1. Η παρούσα μελέτη δημοσιεύτηκε αρχικώς το Δεκέμβριο του 2020 εις το *Israel Journal of Foreign Affairs* (τεύχος 14, αριθμός 3, σσ. 447-456) υπό τον τίτλο 'Israeli-Greek Common Security Concerns: On the Deterrence of Turkey's Adventurism'. Η απόδοση του κειμένου εις την ελληνική πραγματοποιήθηκε από τους συγγραφείς.

Λέξεις-Κλειδιά: Στρατηγική Θεωρία, Ισραήλ, Ελλάδα, Αποτροπή, Ανατολική Μεσόγειος, Τουρκία

Εισαγωγή

Η στρατηγική αντιμετώπισης ενός επιθετικού δρώντος ή αναθεωρητικού κράτους αντικατοπτρίζει ένα σημαίνον ερώτημα προς απάντηση ιδιαιτέρως αναφορικά με αδύναμους δρώντες ευρισκόμενους υπό το φάσμα υπαρξιακών απειλών. Τακτικοί ελιγμοί, δαπάνες για στρατιωτικούς εξοπλισμούς, στρατηγικές ευθυγραμμίσεις και συνεργασίες, διπλωματικές πρωτοβουλίες, η εσωτερική οργάνωση σε πολιτικό επίπεδο και λήψης αποφάσεων ή ακόμη και επικοινωνιακοί ελιγμοί δύνανται να εργαλειοποιηθούν επί τω σκοπώ εξισορροπήσεως μιας επιτακτικής και αμέσου απειλής προς τα ζωτικά συμφέροντα ή την ίδια την επιβίωση ενός σχετικώς πιο αδύναμου κράτους. Προς αυτή την κατεύθυνση, ένα κράτος αποτρέπει έναν ισχυρότερο επιτιθέμενο αποσαφηνίζοντας ότι το κόστος μιας ενδεχόμενης στρατιωτικής δράσεως εις βάρος του θα είναι πολύ μεγαλύτερο από το ενδεχόμενο όφελος.² Φυσικά, αυτό προϋποθέτει ότι οι δρώντες είναι ορθολογικοί και τοιουτοτρόπως, αν προβούν εις λανθασμένες εκτιμήσεις διά την κατανομή ισχύος είτε περιφερειακώς είτε πλανητικώς, δεν το πράττουν εκουσίως, αλλά ακουσίως. Αποκρυπτογραφούν ή όχι μια απειλή επί τη βάσει της κατανομής ισχύος, της γεωγραφικής εγγύτητος και των διακηρυγμένων προθέσεων, καταλήγοντας ως προς το αν αντιμετωπίζουν δίλημμα ασφαλείας, ήτοι «την κατάσταση υπό την οποία, υπό καθεστώς αναρχίας, οι ενέργειες ενός κράτους επί τω σκοπώ αυξήσεως των προοπτικών ασφαλείας του, όπως η εδραίωση της στρατιωτικής ισχύος, η προσήλωσή του εις την επίκληση στρατιωτικών δυνάμεων ή εις την κινητοποίηση συμμαχιών, δύνανται να αναγκάσουν τα έτερα κράτη να απαντήσουν με παρόμοια μέτρα, αυξάνοντας την ένταση και το ενδεχόμενο συρράξεως, ακόμη και αν ουδεμία εκ των πλευρών το επιθυμεί».³

Εκτός του σκέλους της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και μιας ακολουθίας επιχειρησιακών βημάτων, η αποτροπή «μεγεθύνεται από τη γεωγραφία και την πρόσβαση σε πρώτες ύλες καθιστούσες περαιτέρω περίπλοκες τις διεθνείς σχέσεις».⁴ Γι' αυτό το λόγο, γεωπολιτικά δεδομένα και γεωστρατηγικές τάσεις από πλευράς των Μεγάλων Δυνάμεων ενδεχομένως να εντείνουν ή

2. Βλ.: John J. Mearsheimer, "Back to the future: Instability in Europe after the Cold war," *International security*, 15 (1) (1990), 14.

3. Robert Jervis, "Cooperation under the security dilemma," *World politics*, 30 (2) (1978), 178.

4. Jason J. Blazevic, "Defensive realism in the Indian Ocean: Oil, sea lanes and the security dilemma," *China security*, 5 (3) (2009), 60.

να διευκολύνουν την εκδήλωση μιας τιθέμενης απειλής και κατ' επέκταση, την καθιστούν αξιοσημείωτη ή όχι. Η Γεωγραφία συνιστά το «κλειδί» όταν αναφερόμαστε ειδικώς σε περιπτωσιολογικές μελέτες, όπως αυτή της Ανατολικής Μεσογείου, οι οποίες τοποθετούνται εις το επίκεντρο του Αναχωματικού Δακτυλίου του Srykman και εγγύς ενός ευμεγέθους μέρους των παγκοσμίων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου. Πέραν του επιμέρους, η Γεωγραφία είναι «η επιστήμη που προσεγγίζει το φυσικό χώρο αλλά και τις διαλεκτικές συνθέσεις του χώρου αυτού με τις ανθρώπινες κοινωνίες, οι οποίες συνιστούν τους ανθρωποχώρους. Τις διαλεκτικές αυτές συνθέσεις ορίζουμε ως γεωγραφικούς χώρους».⁵ Προς τούτο, η γεωγραφία και η αλληλεπίδραση των ανθρωπίνων κοινωνιών με αυτή συγκροτούν το γεωπολιτικό επιστημονικό πρότυπο, εντός του οποίου μια συγκροτημένη περιγραφή και ανάλυση δύναται να πραγματοποιηθεί.

Εκκινώντας από το ως άνω σκεπτικό, η στρατηγική θεωρία, η αλληλεπίδρασή της με τη γεωπολιτική πραγματικότητα και οι γεωστρατηγικές τάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων αποτυπώνουν το θεωρητικό υπόβαθρο της παρούσης μελέτης. Άλλως τε, η γεωπολιτική ανάγνωση της διεθνούς πολιτικής καθορίζει κάθε είδους στρατηγική αιτιολόγηση εκ μέρους των κρατικών δρώντων. Τοιουτοτρόπως, τα καίρια ερευνητικά ερωτήματα συνοψίζονται ως εξής: Ποιες είναι οι στρατηγικές προτεραιοποιήσεις του Ισραήλ και γιατί η αποτρεπτική στρατηγική του θεωρείται διαχρονικώς ως επιτυχής; Διαπιστώνονται ομοιότητες ή/και διαφορές αναφορικώς με τις απειλές αντιμετωπιζόμενες από το Ισραήλ και την Ελλάδα; Πώς αξιολογείται η ελληνική αποτρεπτική στρατηγική έναντι του αναθεωρητισμού της Τουρκίας και των επιθετικών πολιτικών της εις την Ανατολική Μεσόγειο, το Αιγαίο και ευρύτερα;

Αρχικά, περατίζονται συνοπτικώς στοιχεία σχετικώς με την ισραηλινή αποτρεπτική στρατηγική έναντι απειλών ακόμη και επιβιώσεως, τις προκλήσεις, τις επιχειρησιακές πρωτοβουλίες, το δόγμα, την περιφερειακή κατανομή ισχύος και τα συγκεκριμένα εν παραλλήλω με την εκτυλισσόμενη τουρκική επιθετικότητα. Εντός του εν λόγω πλαισίου, η περιγραφή της στρατηγικής συμπεριφοράς του Ισραήλ προσφέρει εκείνο το μοντέλο, το οποίο μετέπειτα αναλύεται συγκριτικώς με τις αντίστοιχες προκλήσεις ασφαλείας της Ελλάδος και τα κίνητρα εξισορροπήσεως της Τουρκίας. Η εν λόγω συγκριτική ανάλυση δε θα δύνατο να αγνοήσει τη μείζονα κοινή – τόσο για το Ισραήλ όσο και για την Ελλάδα – τουρκική απειλή, η οποία ακολουθεί επιθετικές τακτικές εις την Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή επί ζημιά των ελληνικών ζωτικών συμφερόντων και επίσης του στρατηγικού αφηγήματος του Ισραήλ. Εν κατακλείδι, υφίσταται κάποια προοπτική στρατηγικής ευθυγραμμίσεως και ως εκ τούτου συγκλίσεως συμφερόντων μεταξύ Ισραήλ και Ελλάδος και πώς αυτή εννοείται από την τρέ-

5. Ιωάννης Θ. Μάξης, *Γεωπολιτική: Θεωρία και πράξη* (Αθήνα, 2002), σ. 30.

χουσα συναντίληψη των προκλήσεων ασφαλείας; Με άλλα λόγια, ποιά είναι τα όρια μιας τέτοιας ενδεχομένης στρατηγικής συνεργασίας και πού τοποθετείται η Κύπρος ως παρεμβαίνον στρατηγικό διακύβευμα;

Στρατηγική συμπεριφορά του Ισραήλ και τουρκική επιθετικότητα

Οι στρατηγικές συμπεριφορές του Ισραήλ και της Ελλάδος διαμορφώνονται εν πολλοίς από τη συνεχιζόμενη επιθετικότητα της Τουρκίας κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Καθότι η Ανατολική Μεσόγειος είναι ιδιαίτερος σημαντική για την Ιερουσαλήμ και την Αθήνα, υπό όρους θαλάσσιου στρατηγικού βάθους, δυνητικών και αποδεδειγμένων ενεργειακών κοιτασμάτων και προβολής ισχύος εις την Κύπρο, τα κίνητρα καθενός εξ αυτών καθορίζουν ή περιορίζουν τη διαδικασία λήψης αποφάσεων του άλλου. Από τη μία πλευρά, η Ελλάδα αντιμετωπίζει μια ευδιάκριτη απειλή με αναθεωρητικές αξιώσεις της Τουρκίας εις τη Δυτική Θράκη, το Αιγαίο, την Ανατολική Μεσόγειο και την Κύπρο. Από την άλλη πλευρά, το Ισραήλ ανησυχεί για τη αगाστή συμπίεση της Τουρκίας μετά της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και κατ' επέκταση την αντισημιτική στρατηγική εικόνα της Αγκύρας, η οποία την παρωθεί εις μια επιθετική ρητορική κατά του Ισραήλ.

Η μεταλλαγή των τουρκοϊσραηλινών σχέσεων έχει συνδυαστεί χρονικώς μετά της αναλόγου μεταβάσεως όσον αφορά τις αναθεωρητικές αξιώσεις της Τουρκίας από την ρητορική της δεκαετίας του 1990 εις την τρέχουσα πρακτική. Η στρατηγική εναντίον του Ισραήλ ερμηνεύεται διαμέσου της θέσεως της Τουρκίας εις την περιφερειακή κατανομή ισχύος και της προθέσεώς της να εργαλειοποιήσει την κοινή της ισλαμική ταυτότητα μετά των δρώντων της Μέσης Ανατολής, επί τω σκοπώ της αναλήψεως ηγετικής θέσεως εις το Μουσουλμανικό Κόσμο. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι εις τον Καταστατικό Χάρτη του Οργανισμού Ισλαμικής Συνεργασίας, κατά το πρώτο άρθρο του, αποσαφηνίζεται ότι ένας εκ των στόχων των κρατών-μελών είναι «η υποστήριξη και η ενίσχυση του παλαιστινιακού λαού προκειμένου να ασκήσει το δικαίωμά του εις την αυτοδιάθεση και να ιδρύσει κυρίαρχο κράτος με πρωτεύουσά του την Al-Quds Al-Sharif (σ.σ. Ιερουσαλήμ), καθώς και να διασφαλίσει τον ιστορικό και ισλαμικό χαρακτήρα της όπως και των Αγίων Τόπων ευρισκόμενων εις αυτήν».⁶ Τούτο σημαίνει ότι κάθε τουρκική απόπειρα για ένα διευρυμένο και ενισχυμένο ρόλο εις το περιφερειακό σύστημα και για τη βελτίωση της τουρκικής εικόνας εις το Μουσουλμανικό Κόσμο, αποδεσμευμένη από το βάρος του οθωμανικού παρελθόντος και την επί δεκαετίες φιλοδυτική στάση, οφείλει να προσδώσει έμφαση εις ένα αφήγημα κατ' ουσία αντισημιτικό.

6. Organization of the Islamic Conference, *Charter treaty* (Rabat, 1969), Κεφάλαιο 1, Άρθρο 1, Παράγραφος 8.

Γι' αυτό το λόγο, η στρατηγική συμπεριφορά του Ισραήλ καθορίζεται αναποδράστως από τους τουρκικούς στρατηγικούς σχεδιασμούς, τον τρόπο προωθήσεως και υλοποίησής των και το ενδεχόμενο να υφίστανται άλλοι περιφερειακοί δρώντες έχοντες τη βούληση και το συμφέρον εξισορροπήσεως της Αγκύρας. Παραδοσιακά, το Ισραήλ έχει ακολουθήσει μια αποτρεπτική στρατηγική αρνήσεως μαξιμαλιστικών στρατηγικών επιλογών, όντας προσανατολισμένο στη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξεως (status quo).⁷ Ενόσω τα εχθρικά αραβικά κράτη έχουν διαχρονικά ευνοηθεί εξ απόψεως στρατηγικού βάθους, πληθυσμού και γεωστρατηγικής θέσεως (περικύκλωση και απειλή διμέτωπου πολέμου) πέριξ των ισραηλινών εδαφών, η αποτρεπτική στρατηγική έχει προταχθεί ως η μόνη επιλογή επιβιώσεως από πλευράς της Ιερουσαλήμ. Επί του συγκεκριμένου, ο Samy Cohen παρατηρεί ότι «σε μια χώρα περικυκλωμένη από εχθρικά διακείμενους γείτονες και εξαρτώμενη πλήρως από το στρατό για τη διασφάλιση της επιβιώσεώς της, η αποτρεπτική ισχύς των Ενόπλων Δυνάμεων συνιστά βασικό πυλώνα της στρατηγικής της. Η θέση αυτού του προαπαιτούμενου σε αμφισβήτηση θα συνήδε με μια «υπαρξιακή απειλή» για το Ισραήλ. Όταν η αποτροπή παύει να λειτουργεί ή όταν δεν προτάσσεται ως επιλογή, δεν υπάρχει μεγαλύτερη εθνική αναγκαιότητα από την επανεγκαθίδρυση της, συνήθως μέσω προβολής ισχύος ή ενός επιχειρησιακού ελιγμού».⁸

Η ισραηλινή αποτρεπτική στρατηγική εξακολουθεί να είναι απολύτως ευθυγραμμισμένη με την υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ και κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο. Κατά την επαύριον της καταρρεύσεως της ΕΣΣΔ, αναδύθηκε το μονοπολικό διεθνές σύστημα και υπό τους συγκεκριμένους όρους, το αμερικανικό ενδιαφέρον ταυτίστηκε πλέον με τη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξεως μέσω της εξισορροπήσεως οιασδήποτε ηγεμονικής αξιώσεως τόσο σε πλανητικό επίπεδο όσο και ιδιαιτέρως στη Μέση Ανατολή, καθώς θεωρήθηκε ως κρίσιμη περιοχή εξ απόψεως ενεργειακών αποθεμάτων, αλλά και υπό ευρύτερους γεωπολιτικούς όρους. Άλλως τε, η Ευρύτερα Μέση Ανατολή ευρίσκεται στο επίκεντρο του αναχωματικού δακτυλίου του Nicholas Spykman, ήτοι των μείζονος σημασίας περιοχών περικλείουσων την Ευρασιατική Heartland, εντός της οποίας η ισορροπία ισχύος είναι πρώτιστης σημασίας για τις γεωστρατηγικές εκτιμήσεις των ΗΠΑ και επηρεάζουν καθ' αυτόν τον πλανητικό ρόλο της Ουάσιγκτον.⁹ Τοιουτοτρόπως, καθώς οι ΗΠΑ δεν έχουν υποστηρίξει περιφερειακές ηγεμονίες και στρατηγικές εξαναγκασμού (compellence) με γνώμονα τη στρατηγική πρωτοκαθεδρία κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, η ιστορική συμμαχία τους με το Ισραήλ έχει ενισχυθεί και έχει καθοριστεί υπό τους όρους του κοινού συμφέροντος διατηρήσεως της καθεστηκυίας τάξεως (status quo).

7. Efraim Inbar and Shmuel Sandler, "Israel's deterrence strategy revisited," *Security studies*, 3 (2) (1993), 331-332.

8. Samy Cohen, *Israel's asymmetric wars* (New York, 2010), σσ. 78-79.

9. Βλ.: Nicholas J. Spykman, *The geography of peace* (Harcourt, 1944).

Αντιθέτως, η Τουρκία του Recep Tayyip Erdoğan έχει εσχάτως αυτό-ανακηρυχθεί ως ένας νέος διεκδικητής της περιφερειακής πρωτοκαθεδρίας, εν συναρτήσει με άλλα ιστορικά παραδείγματα όπως η Αίγυπτος του Gamal Abdel Nasser και το Ιράκ του Saddam Hussein. Η ομοιότητα μεταξύ των εν λόγω περιπτώσιολογικών μελετών σχετίζεται μετά της εχθρότητας προς το Ισραήλ, καθότι η αντισραηλινή ρητορική διΐστορικός κινητοποιεί τα αντανακλαστικά μεγάλου μέρους του μουσουλμανικού κόσμου. Όμως, ως τουρκική τάση τεκμαίρεται ως κάτι το πρωτότυπο; Κατά τη δεκαετία του 1990, οι περιπτώσεις της στάσεως του Özal διαρκούντος του Πολέμου του Κόλπου και της εξωτερικής πολιτικής του Necmettin Erbakan έχουν ιδωθεί ως βασικά συμπτώματα ενός κράτους τείνοντος να διεκδικήσει την περιφερειακή ηγεμονία. Εν προκειμένω, κατά τη σκιαγράφηση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, ο Özal έχει αναφέρει ότι «υπάρχουν δύο γραμμές εις την τουρκική εξωτερική πολιτική, η μία είναι του Atatürk και η άλλη του İsmet [İnönü] Pasha. Ο Atatürk κατέλαβε την επαρχία Hatay και υιοθέτησε μια ενεργητική στρατηγική εναντίον της Ιταλίας και της Γερμανίας (sic). Αντιθέτως, η στάση του İnönü ήταν εξόχως συντηρητική (sic). Προσπάθησε μονάχα να διατηρήσει την καθεστηκυία τάξη και ήταν πολύ διστακτικός να λάβει ό,τι μπορούσε να λάβει (σ.σ. αναφορά κυρίως ως προς τα Δωδεκάνησα)».¹⁰

Εν συναρτήσει με την ως άνω παρατεθείσα αντίληψη, ο Özal ακολούθησε συγκεκριμένες πρακτικές εντός του πλαισίου της εξωτερικής πολιτικής του, οι οποίες σχετίζονταν μετά της καταλήψεως της περιοχής Κιρκούκ-Μοσούλης του Ιράκ, καθότι διείδε την εν λόγω συστημική ευκαιρία αμέσως μετά το τέλος του πολέμου Ιράν-Ιράκ τη δεκαετία του 1980 και υπό την προοπτική του Πολέμου του Κόλπου. Όμως, ο Özal συνέδεσε τις φιλοδοξίες του μετά των ΗΠΑ και των ισραηλινών περιφερειακών συμφερόντων και προτεραιοτήτων. Με άλλα λόγια, οι ΗΠΑ και το Ισραήλ αποτελούσαν αναμφίλεκτες προτεραιότητες εις τη στρατηγική θέαση της Τουρκίας και οιοσδήποτε φιλοδοξίες της όφειλαν να ευθυγραμμίζονται με το εν λόγω στοιχείο. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Erbakan ακολούθησε κατ' ουσία την ίδια πρακτική, παρά την ισλαμιστική ρητορική του κυρίως αμέσως μετά τις εκλογές του 1996. Άρα, εφόσον η Τουρκία αποτελεί ένα αναθεωρητικό κράτος ήδη από τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, τι έχει αλλάξει κατά τα τελευταία χρόνια και έχει ως αποτέλεσμα τη διακοπή της σχέσεώς της μετά του Ισραήλ; Γιατί το Ισραήλ «πρέπει» να ορισθεί ως εχθρός κατά την προσπάθεια της Τουρκίας να μεγιστοποιήσει την ισχύ και την επιρροή της εις την ευρύτερα περιοχή;

Όσον αφορά τη δεύτερη ερώτηση, σημειώνεται εκ νέου ότι το Ισραήλ αποτελεί μια δύναμη υποστηρίξεως της καθεστηκυίας τάξεως (status quo) στην περιοχή. Επίσης, η επιθυμία των ΗΠΑ να διατηρήσουν την περιφερειακή ισορροπία ισχύος είναι δεδομένη, ενόσω δεν ευνοούν την πλήρη αυτονόμηση των συμμάχων τους

10. Malik Mufti, *Daring and caution in Turkish strategic culture: Republic at sea* (New York, 2009), σ. 63.

και ως εκ τούτου, αν η Τουρκία επιθυμεί να κυριαρχήσει, δε θα δύνατο να είναι σύμμαχος του Ισραήλ. Με άλλα λόγια, τέτοιου είδους τάσεις θέτουν τον επιδοξο ηγεμόνα σε θέση εκ των πραγμάτων εναντίον του πλέον ισχυρού περιφερειακού δρώντος ή, για να το θέσουμε σαφέστερα, με το κομβικό κράτος της περιφέρειας. Επιπροσθέτως, οι συντελεστές ισχύος της Τουρκίας δε θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν – επί παραδείγματι – μία επιτυχή στρατηγική εις τον Καύκασο και την Κεντρική Ασία εναντίον περιφερειακών δυνάμεων, όπως η Ρωσία και το Ιράν δίχως να διασφαλιστεί κατ' αρχάς η ισορροπία ισχύος εις τα υπόλοιπα μέτωπα ή τα δυνητικά θέατρα πολέμου. Υπό το φως της εν λόγω επιστημάνσεως, η Τουρκία προτίμησε να μεταφέρει βάρη σε συμμαχικούς εταίρους. Η μειονεκτική θέση της Αγκύρας εντός της κατανομής ισχύος την οδήγησε σε συνεργασία μετά των ΗΠΑ, συγκροτώντας ένα σταθερό συμμαχικό δεσμό. Τοιοιτοτρόπως, η Άγκυρα καλλιέργησε τη συνεργασία της και μετά του Ισραήλ, το οποίο εξακολούθησε να συνιστά περιφερειακό στρατηγικό εταίρο των ΗΠΑ και κατά τη δεκαετία του 1990. Η τριμερής συνεργασία ΗΠΑ-Τουρκίας-Ισραήλ είχε παρατεθεί πολλάκις ως «τριμερής συνεργασία» (“triangular partnership”).¹¹

Σχετικώς με την πρώτη ερώτηση, ο Ομότιμος Καθηγητής τους Πανεπιστημίου Bar-Ilan του Ισραήλ Efraim Inbar προχώρησε κατά το πρόσφατο παρελθόν σε ορισμένες εναργείς επιστημάνσεις.¹² Πρώτον, η κατευναστική στρατηγική της Ελλάδος προς την Τουρκία μετά τη δεκαετία του 1990 μείωσε τις στρατηγικές απειλές εναντίον της Αγκύρας και τοιοιτοτρόπως, αυτή κατέστη πιο ευέλικτη προκειμένου να εμπλακεί εις τη Μέση Ανατολή, ιδιαίτερος κατόπιν της ανόδου εις την εξουσία του Κόμματος Δικαιοσύνης και Αναπτύξεως (Adalet ve Kalkinma Partisi – AKP). Δεύτερον, εις τις στρατηγικές «ανησυχίες» της Τουρκίας έχουν συμπεριληφθεί ενδεχόμενα οικονομικά κέρδη από το ενεργειακό εμπόριο μετά του Ιράν και άλλες πλούσιες σε κοιτάσματα χώρες της περιοχής. Με άλλα λόγια, η χειραγώγηση-εργαλειοποίηση του ενεργειακού εμπορίου έχει αναγνωσθεί ως βασική προτεραιότητα για την Άγκυρα. Τρίτον, η άνοδος εις την εξουσία του AKP και εν συνόλω του Πολιτικού Ισλάμ έχει ταυτιστεί με την περαιτέρω ισλαμοποίηση του προσανατολισμού των πολιτικών της Τουρκίας. Τέταρτον, η Τουρκία σταθερά αποδυτικοποιείται ως αποτέλεσμα και της απορρίψεώς της από την Ε.Ε.. Τα εμπόδια, όσον αφορά την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε., την έχουν οδηγήσει να αναζητήσει εναλλακτικές λύσεις εις την Ανατολή και το Μουσουλμανικό Κόσμο. Και πέμπτον, συμπεριλαμβανομένης της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, οι αναδυόμενες ελίτ εις την Τουρκία – εκφραζόμενες και εκπροσωπούμενες από το AKP – έχουν αυτοπροσδιορισθεί ιδεολογικώς ως αντισιμιτικές.

11. Βλ.: Dan Arbell, “The U.S.-Turkey-Israel triangle,” *The Center for Middle East Policy at Brookings*, 34 (2014), 1-47.

12. Efraim Inbar, “Israeli-Turkish tensions and beyond,” *Turkish policy quarterly*, 8 (3) (2010), 44-45.

Ιδιαίτερος κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, οι προθέσεις της Τουρκίας υπήρξαν εξόχως επιθετικές, αλλά εν τέλει η επάρκεια συντελεστών ισχύος καθόριζε τη συμπεριφορά της εις την περιοχή και τον πλανήτη. Η περιφερειακή ισοροπία ισχύος και τα τιθέμενα διλήμματα ασφαλείας έχουν καθορίσει τη στάση της. Είναι χαρακτηριστική η διακύμανση κρίσιμων δεικτών – ήτοι των πλέον αξιοσημείωτων δεικτών όταν αναφερόμεθα εις τη μέτρηση της σκληρής ισχύος (hard power) – αναφορικός με τις δυνατότητες της Τουρκίας. Το 1990, το τουρκικό Α.Ε.Π. εκτιμάτο εις τα 108,56 δισ. δολάρια, ο πληθυσμός της ανέρχεται εις τα 58.103.600 και ο αμυντικός προϋπολογισμός της άγγιζε τα 3,59 δισ. δολάρια.¹³ Το 2000, το Α.Ε.Π της Αγκύρας άγγιξε τα 210 δισ. δολάρια, ο πληθυσμός της τα 67.652.000 και ο αμυντικός προϋπολογισμός της τα 7,3 δισ. εν μέσω μιας βαθιάς οικονομικής κρίσεως, η οποία την οδήγησε σε προγράμματα επιτηρήσεως υπό τη σκέπη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (Δ.Ν.Τ.).¹⁴ Το 2010, όταν στη γειτονιά της επικράτησε το χάος και η αποσταθεροποίηση ελέω της λεγομένης «Αραβικής Ανοίξεως» αλλά και δευτερευόντως της ευρωπαϊκής οικονομικής κρίσεως, η Τουρκία παρουσίασε ένα Α.Ε.Π. των 737 δισ. δολαρίων, πληθυσμό των 75.705.147 αλλά επέλεξε – ενάντια εις το γενικότερο κλίμα – να αυξήσει τον αμυντικό προϋπολογισμό της εις τα 10,5 δισ. δολάρια.¹⁵ Το 2019, το τουρκικό Α.Ε.Π. παρέμεινε εις τα 744 δισ. μετά από λίγα χρόνια υφέσεως, ο πληθυσμός ήταν πλέον 81.648.103 και ο αμυντικός προϋπολογισμός ορίστηκε εις τα 8,1 δισ., χωρίς να λαμβάνει κάποιος υπ’ όψιν ότι κατά το ενδιάμεσο χρονικό διάστημα άνησε η τουρκική αμυντική βιομηχανία και ως εκ τούτου, με κατά τι μικρότερα δημοσιονομικά βάρη η Τουρκία καταφέρει να αυξάνει πολύ δυναμικότερα τις στρατιωτικές δυνατότητές της.¹⁶

Υπό το πρίσμα του ως άνω παρατιθέμενου σκεπτικού, οι αυξημένες δυνατότητες της Τουρκίας έχουν ωθήσει την ιθύνουσα ελίτ του ΑΚΡ να εκφράσει μαξιμαλιστικές αξιώσεις, να πορευτεί προς την κατεύθυνση της βιαίου μεταλλαγής των περιφερειακών δομών ασφαλείας και κατ’ επέκταση να επιδεινωθούν οι σχέσεις της Τουρκίας με το Ισραήλ ιδιαίτερος κατόπιν των θεατρεισμών του Erdoğan εις το Νταβός το 2009 και φυσικά, το περιστατικό με το τουρκικό πλοίο “Mavi Marmara” το 2010. Όπως έχει εναργώς θεμελιώσει ο Kenneth Waltz, «οι δομές καθορίζονται – μεταξύ άλλων – από την κατανομή των δυνατοτήτων μεταξύ των μονάδων. Οι αλλαγές εις την εν λόγω κατανομή αποτελούν αλλαγές του συστήματος».¹⁷ Η αλλαγή της στρατηγικής συμπεριφοράς αντικατοπτρίζεται εις αυτού του είδους τη συστημική αλλαγή. Οι προθέσεις είναι κρίσιμο να αποκωδικοποι-

13. The Military Balance, “NATO,” 92 (1) (1992), 59.

14. The Military Balance, “NATO and non-NATO Europe,” 101 (1) (2001), 73.

15. The Military Balance, “Europe,” 111 (1) (2011), 151.

16. The Military Balance, “Europe,” (2020), 153.

17. Kenneth Waltz, *Theory of international politics* (Reading MA, 1979), σ. 96.

ούνται, αλλά εν τέλει τα συστημικά δεδομένα διαμορφώνουν πεποιθήσεις, καθώς και την εξωτερική συμπεριφορά ενός κρατικού δρώντος. Εις αυτή την περίπτωση, η Τουρκία ορίζεται ως ένας δυνητικός περιφερειακός ηγεμόνας, καθότι πιστεύει ότι διαθέτει τις αναγκαίες δυνατότητες προκειμένου να υπηρετήσει ένα τέτοιο στόχο, ενώ αντιτίθεται εκ των πραγμάτων προς το Ισραήλ, καθώς τούτο αποτελεί μια χώρα χαράσσουσα στρατηγική υποστηρίξιως της καθεστηκυίας τάξεως (status quo). Επιπροσθέτως, η επιθετικότητα της Τουρκίας είναι ευδιακρίτως εν πλήρη αντίθεση προς την υψηλή στρατηγική των Η.Π.Α. και τους διακηρυγμένους στόχους της, καθότι η μειούμενη επιχειρησιακή δέσμευση της Ουάσιγκτον εις την Ευρύτερα Μέση Ανατολή ουδόλως θα δύνατο να σημάνει την ανάδυση μιας στρατηγικώς αυτονομημένης δυνάμεως σε μια τόσο κρίσιμη γεωγραφική ζώνη. Γι' αυτό το λόγο, οι προτεραιοποιήσεις των Η.Π.Α. ταυτίζονται με την εκμετάλλευση του κομβικού γεωστρατηγικού ρόλου της Τουρκίας, αλλά πάντοτε εν συναρτήσει με την Ατλαντική ομπρέλα ασφαλείας.¹⁸

Συγκριτική μελέτη ελληνικών και ισραηλινών γεωστρατηγικών διακυβευμάτων

Η τουρκική απειλή εις βάρος της ελληνικής κυριαρχίας και της επιβιώσεως των δύο ελληνικών κρατών τεκμαίρεται μέσω των διακηρυγμένων προθέσεων της Αγκύρας να αναθεωρηθούν διεθνείς συνθήκες, όπως εκείνη της Λοζάνης του 1923. Οι επιθετικές και παράνομες αξιώσεις της Τουρκίας σχετίζονται με το status quo εις το Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο, την 46ετή στρατιωτική κατοχή πλέον του 1/3 (38%) της Κυπριακής Δημοκρατίας, τις καθημερινές παραβιάσεις του ελληνικού εθνικού εναέριου χώρου, καθώς και των οριοθετημένων Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (Α.Ο.Ζ.) Ελλάδος και Κύπρου. Επιπροσθέτως, η απειλή εντείνεται λόγω της ραγδαίας αυξήσεως των τουρκικών στρατιωτικών δυνατοτήτων και της βουλήσεως εμπλοκής επί θεάτρων πολέμου εις τη Συρία, το Ιράκ και τη Λιβύη, καθώς και της προβολής ισχύος μέσω ναυτικών και αεροπορικών βάσεων ή μονάδων πεζικού εις την Αλβανία ή ακόμη και Αφρικανικές χώρες μετά στενής συνεργασίας με ισλαμιστικά κινήματα υπό τη σκέπη των Αδελφών Μουσουλμάνων.¹⁹ Η όλη εικόνα αποκαλύπτει μια εγγενή τουρκική τάση προς τον επεμβατισμό και την επιθετικότητα και φυσικά, δε θα δύνατο να εξεταστεί αποσπασματικώς, καθότι οιαδήποτε τουρκική κίνηση εις την Ευρύτερα Μέση Ανατολή επηρεάζει καθοριστικώς τη γεωστρατηγική θέση της εν συγκρίσει με την Ελλάδα. Κατά τα τελευταία έτη, οι αυξημένες στρατιωτικές δυνατότητες της Τουρκί-

18. Βλ.: Μάρκος Τρούλης, *Αμερικανοτουρκικές σχέσεις: Θεωρία Συμμαχιών και Γεωπολιτική Συνεκτίμηση* (Αθήνα, 2019).

19. Επί της αναλύσεως των επιπέδων της απειλής, βλ.: Stephen M. Walt, *The origins of alliances* (New York, 1987), 21-26.

ας έχουν οδηγήσει την Ελλάδα προς τη μεταλλαγή των προτεραιοποιήσεών της, όσον αφορά μια ενδεχόμενη κλιμάκωση ή ένταση, μέσω της υιοθετήσεως στρατηγικής αποτροπής αντί της στρατηγικής επιτεύξεως αποφασιστικής νίκης επί του πεδίου. Με άλλα λόγια, η Αθήνα επιχειρεί να καλλιεργήσει την πεποίθηση προς την έτερη πλευρά ότι το κόστος μιας επιθετικής κινήσεως θα είναι δυσαναλόγως μεγαλύτερο εν σχέσει με ένα ενδεχόμενο όφελος.

Εντούτοις, τα ανωτέρω επίπτουν στο επίπεδο του αφηγήματος, καθότι εν τοις πράγμασι η Ελλάδα έχει υιοθετήσει μια κατευναστική προσέγγιση της τουρκικής απειλής αποδεδειγμένη μέσω ενός ευρέως φάσματος γεγονότων και αποφάσεων.²⁰ Πρώτον, αρνείται επιμόνως να επεκτείνει τα χωρικά ύδατά της εις τα 12 ν.μ., ακόμη και αν τούτο προβλέπεται εντός της Συμβάσεως των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θαλάσσης (UNCLOS 1982 – Άρθρο 3) υπό το φόβο του διακηρυγμένου εκ μέρους της Τουρκίας “casus belli” σε περίπτωση λήψεως μιας τέτοιας αποφάσεως. Δεύτερον, η Ελλάδα έχει αποφύγει να καταδικάσει ενεργώς την καθημερινή παραβίαση του εναερίου χώρου της από τουρκικά μαχητικά αεροσκάφη καθώς και τις υπερπτήσεις ακόμη και άνωθεν κατοικημένων ελληνικών νησιών του Βορείου Αιγαίου, της Δωδεκανήσου και εσχάτως της ηπειρωτικής Ελλάδος εις τη Θράκη, λαμβάνοντας συντεταγμένα μέτρα. Τρίτον, η ελληνική στρατιωτική στρατηγική διαμορφώνεται μακράν της λογικής του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου μετά της Κύπρου, όπως αυτή υιοθετήθηκε κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Προς αυτή την κατεύθυνση, σχετικές αποφάσεις εις το επίπεδο των στρατιωτικών εξοπλισμών (π.χ. η άρνηση εγκαταστάσεως του αντιαεροπορικού συστήματος S-300 εις την Κύπρο) και συγκεκριμένοι αμυντικοί σχεδιασμοί έχουν ακυρώσει τη στρατηγική αξιοπιστία της Ελλάδος ως προς την προστασία της Κύπρου. Τέταρτον, η Τουρκία έχει επανειλημμένως προχωρήσει εις έρευνες επί της ελλαδικής και της κυπριακής υφαλοκρηπίδος, κατά παράβαση του Άρθρου 121, Παράγραφος 2 της UNCLOS, εντός του οποίου αποσαφηνίζεται ότι «η χωρική θάλασσα, η συνορευούσα ζώνη, η αποκλειστική οικονομική ζώνη και η υφαλοκρηπίδα μιας νήσου καθορίζονται συμφώνως με τις διατάξεις της παρούσης συμβάσεως που εφαρμόζονται στις άλλες ηπειρωτικές περιοχές» εκτός των «βράχων οι οποίοι δεν μπορούν να συντηρήσουν ανθρώπινη διαβίωση ή δική τους οικονομική ζωή, δεν θα έχουν αποκλειστική οικονομική ζώνη ή υφαλοκρηπίδα» (UNCLOS, Άρθρο 121, Παράγραφος 3). Τα ως άνω περιγραφόμενα γεγονότα λαμβάνουν χώρα ενόσω επιτρέπη από την Ελλάδα η εκκίνηση των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας εις την Ε.Ε. (Σύννοδος του Ελσίνκι το 1999) υπό τις προϋποθέσεις τηρήσεως της ειρήνης και της συνεργασίας, οι οποίες εν τέλει καταπατήθηκαν από πλευράς της Αγκύρας.

20. Ioannis Th. Mazis and Markos Troulis, “Greece’s Aegean policy in the post-Cold War period,” *Ege jeopolitiği*, Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker and Dimitri Ioannidis (επιμ.) (Ankara, 2020), σσ. 851-857.

Η τουρκική επιθετικότητα συνοψίζεται υπό τον όρο «Νεοοθωμανισμός», συνιστάμενος εις ένα πλέγμα στρατηγικών προτάσεων στοχευουσών εις την εξασφάλιση εσωτερικής συνοχής μέσω μιας πολυδιάστατης ταυτότητος (Τουρκο-Ισλαμική Σύνθεση / *Türk-İslam Sentezi*),²¹ αλλά και εις τη νομιμοποίηση ενός εκτατικού αφηγήματος, περιλαμβάνον εδαφικές διεκδικήσεις και άλλου είδους αξιώσεις εις την ευρύτερα – πρώην οθωμανική πέραν αυτής – περιφέρεια.²² Ο Νεοοθωμανισμός ειδώθηκε επιτακτικώς κατά την επαύριον της λήξεως του Ψυχρού Πολέμου, τη μείζονα ανακατανομή ισχύος και την κατάρρευση της σοβιετικής απειλής εις τον Εύξεινο Πόντο και τον Καύκασο. Τα λόγια του Recep Tayyip Erdoğan ως προς το πώς οραματίζεται τον ρόλο της Τουρκίας εις την «καρδιά» της Ευρασίας είναι χαρακτηριστικά: «Οι κάτοικοι της εν λόγω περιοχής δεν έχουν την πολυτέλεια απλώς να καθίσουν εις τις πίσω θέσεις και να είναι θεατές του πλανητικού προσκηνίου [...] Είτε θα είμαστε αντικείμενα της διεθνούς πολιτικής, είτε υποκείμενα [...] Μία Τουρκική Κοινοπολιτεία θα μας επέτρεπε να διαδραματίσουμε ένα πιο ενεργό και αποτελεσματικό ρόλο εις τα διεθνή fora, να προστατεύσουμε τα συμφέροντα των λαών μας και να συμβάλλουμε διά την ειρήνη και τη σταθερότητα εις την περιοχή μας».²³

Με άξονα τους μαξimalιστικούς σκοπούς της και με ολοένα κλιμακούμενο τρόπο μετά το «Περιστατικό του Νταβός» το 2009 και τις αστήρικτες κατηγορίες του Erdoğan εναντίον του Ισραήλ, η Τουρκία έχει ανοιχτά αναπτύξει τις σχέσεις της μετά της Χαμάς κάνοντας ό,τι είναι δυνατόν προκειμένου να προκαλέσει την Ιερουσαλήμ. Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι σχετικώς προσφάτως, ο επικεφαλής της Mossad Yossi Cohen ανέφερε ότι «η ιρανική ισχύς είναι εύθραυστη και η αληθινή απειλή έρχεται από την Τουρκία».²⁴ Η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας και οι επιθετικές κινήσεις καθίστανται ολοένα και πιο ανησυχητικές για κάθε δρώντα της Ευρύτερας Μέσης Ανατολής, ο οποίος αυτοπροσδιορίζεται ως δύναμη υποστηρίξεως του status quo και σταθεροποιητικός παράγων. Κατ' αναλογία, η στρατηγική συμπεριφορά της Τουρκίας συνθέτει όλες εκείνες τις προϋποθέσεις για τη συγκρότηση διακρατικών αντισυσπειρωτικών συνασπισμών εις την περιοχή από πλευράς των υπολοίπων κρατικών δρώντων και ως εκ τούτου, αποτελεί την πηγή

21. Ali Çağlar and Mustafa Uluçakar, "Günümüz türkçülüğünün İslamla imtihanı: Türk-İslam Sentezi ve Aydınlar Ocağı," *Journal of International Relations*, (26) (2017), 120-140.

22. Alexander Murinson, "The strategic depth doctrine of Turkish foreign policy," *Middle Eastern studies*, 42 (6) (2006), 947.

23. Mevlut Katik, "Turkic summit to explore commonwealth possibility," Eurasianet, 16 Μαρτίου 2016, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav111506.shtml>.

24. Seth J. Frantzman, "Israeli military and intelligence assessments see Turkey as growing threat," *The Jerusalem Post*, 23 Σεπτεμβρίου 2020, <https://www.jpost.com/middle-east/israeli-military-and-intelligence-assessments-see-turkey-as-growing-threat-639629>.

διαχύσεως (spill-over) ενός ανεξέλεγκτου στρατηγικού ντόμινο.

Υπό ορθολογικούς όρους, ο διευρυμένος ρόλος της Τουρκίας και η συνεπαγόμενη ευδιάκριτη απειλή οφείλονται να εξισορροπηθούν από μία συμπαγή, αξιόπιστη και πλήρως νομιμοποιημένη αποτρεπτική στρατηγική, καθώς ιδιαιτέρως εις την περίπτωση της Ελλάδος, η Άγκυρα έχει υλοποιήσει κατά τελευταία χρόνια μια κυκλωτική στρατηγική επιχειρούσα να εγκαθιδρύσει στρατιωτικές βάσεις εις την Αλβανία (Αυλώνας) και εις τη Λιβύη (Αλ Ουατίγια). Η προκείμενη κατάσταση προσομοιάζει εκείνης, την οποία το Ισραήλ αντιμετωπίζει διαχρονικώς με περιπτώσεις όπως του Ιράν: ανάγκη στρατιωτικής προπαρασκευής για πολυμέτωπη κλιμάκωση, σχετικώς ισχνός πληθυσμός και επιτιθέμενοι εχθροί έχοντες στρατηγική πλήρως νομιμοποιημένη ρητορικώς εις το εσωτερικό τους. Ενώπιον αυτών των προκλήσεων, το Ισραήλ έχει οργανώσει ένα Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας πλήρως αλληλοεπιδρώντος μετά της εκτελεστικής εξουσίας, των ενόπλων δυνάμεων και των πανεπιστημίων, ενώ έχει προχωρήσει συντεταγμένως εις ένα εδραίο εξοπλιστικό πρόγραμμα. Το 2019, η Ιερουσαλήμ επένδυσε το 5,8% του Α.Ε.Π. της εις την άμυνα, ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι οι ρυθμοί αναπτύξεως κυμάνθηκαν εις το 3,1%.²⁵ Επιπλέον, το Ισραήλ είναι ηγέτιδα δύναμη εις τον τομέα Έρευνας και Αναπτύξεως Στρατιωτικών Προγραμμάτων (R&D Military Programs) και έχει εντάξει κρίσιμους συντελεστές ισχύος, όπως τα μαχητικά αεροσκάφη 5^{ης} γενιάς F-35I τεχνολογίας stealth, με μη συγκρίσιμες δυνατότητες εν σχέσει με τους υπολοίπους εισαγωγείς της ευρύτερας γεωγραφικής ζώνης.

Εις τον αντίποδα, η εν Ελλάδι μετά το 1996 καλλιεργηθείσα κατευναστική στρατηγική έχει παγιδεύσει το δημόσιο διάλογο εις τη λογική των «μη αναγκαίων αμυντικών δαπανών», ενόσω η εκτελεστική εξουσία αρνείται πεισματικώς να απωλέσει τον έλεγχο της διαμορφώσεως της κοινής γνώμης αρνούμενη την ενσωμάτωση ειδικών επιστημόνων εις τις διαδικασίες χαράξεως πολιτικής. Εν προκειμένω, η εγκαθίδρυση ενός Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας δεν έχει ακόμη τελεσφορήσει, ακόμη και αν ο ρόλος του οριστεί ως συμβουλευτικός και μη δεσμευτικός. Επίσης, η Ελλάδα επιμένει να μην εξασφαλίζει την αυτοβοήθειά της επί τω σκοπώ μιας ευθείας εξισορροπήσεως της τουρκικής απειλής, καθώς αυτό θα συνιστούσε εγγύηση διασφάλισης της ισορροπίας ισχύος, αλλά χρησιμοποιεί ανισοβαρώς διπλωματικά μέσα αποκλειστικώς μέσω τρίτων – ακόμη και θεσμικών – μερών χωρίς ουδεμία εκτελεστική αρμοδιότητα. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, οι αναθεωρητικές πολιτικές της Τουρκίας αυξάνονται με εκθετικό ρυθμό και η κλιμάκωση των διεκδικήσεων έχει διαχυθεί σε μέχρι πρότινος ζητήματα, αδιανόητα προ μίας ή δύο δεκαετιών.

Ένα κρίσιμο προαπαιτούμενο διά την αποτελεσματική στρατηγική εξισορροπήσεως από πλευράς ενός κράτους προς ένα έτερο ισχυρότερο αντικατοπτρίζεται εις την κινητοποίηση εξωτερικών πόρων, ήτοι εις τη σύναψη συμμαχιών, τη στρα-

25. The Military Balance, “Middle East and North Africa,” (2020), 354.

τηγική ευθυγράμμιση με δρώντες επίσης θιγόμενους από την επιθετικότητα της Τουρκίας και εν τέλει, εις τη διπλωματική προσπάθεια αποδομίσεως κάθε αντίστοιχων προοπτικών ευθυγραμμίσεως της Τουρκίας μετά τρίτων σημαϊνόντων δρώντων.²⁶ Η ελληνική γεωστρατηγική έχει αποδειχθεί ορθή ως προς την ανάγνωση των καταλλήλων ευθυγραμμισμένων δρώντων, όπως η Γαλλία, η Αίγυπτος, το Ισραήλ και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα κατά τα τελευταία έτη, αλλά έχει αποτύχει να συγκλίνει τα συμφέροντά της μετ' αυτών κατά τρόπο δυναμικό και ενεργητικό. Επίσης, με δεδομένη την απουσία στρατηγικής κουλτούρας, η Ελλάδα έχει αποτύχει να οργανώσει το στράτευμά της αναλόγως, καθώς έχει θεσμοθετήσει την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία 9μηνος διάρκειας αποκλειστικώς για τους άνδρες, ενώ στο Ισραήλ προβλέπεται 3ετής στρατιωτική θητεία διά το σύνολο των ανδρών και 2ετής διά τις γυναίκες, αμφότεροι εις τα 18 έτη. Το εν λόγω στοιχείο αποτελεί προστιθέμενη αξία διά την εικόνα του στρατεύματος εντός της κοινωνίας, καθότι η στρατιωτική θητεία είναι απολύτως μέρος των προοπτικών ευημερίας της χώρας, προσφέροντας ακόμη και ευκαιρίες απασχολήσεως διά τους κληρωτούς στρατιώτες. Αντιθέτως, εις την Ελλάδα, προσωπικές γνωριμίες και φαβοριτισμός υποσκάπτουν οιαδήποτε προοπτική ώστε οι Ένοπλες Δυνάμεις να εδραιώσουν την αξιοπιστία και το κύρος τους ως θεσμός.

Όσον αφορά τη συνεργασία Ελλάδος-Ισραήλ, η στρατηγική σύγκλιση προχωρά σχετικώς αργά, με ορισμένα – όχι τολμηρά – εξοπλιστικά προγράμματα και το δισταγμό της Ελλάδος να ευθυγραμμιστεί ανοιχτά με την Ιερουσαλήμ, παρά το γεγονός ότι βασικοί εχθροί του Ισραήλ – όπως η Χαμάς – συνεργάζονται απροκαλύπτως με την Τουρκία του Erdoğan. Έχει ήδη τονισθεί ότι η αποσταθεροποιητική στρατηγική συμπεριφορά της Τουρκίας εκτείνεται εν τω συνόλω της Ευρύτερας Μέσης Ανατολής ή ακόμη και εις την Κεντρική Αφρική και Κεντρική Ασία, με προμετωπίδα τη στρατηγική εικόνα της ισλαμιστικής δυνάμεως. Προς τούτο, η Άγκυρα έχει ευθυγραμμιστεί μετά της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και μετά συγκεκριμένων γκρουπούσκουλων, αναμφιλέκτως ανταγωνιστικών προς τις κοσμικές δυνάμεις του προκειμένου γεωγραφικού συμπλόκου. Υπό συστημικούς όρους, η εν λόγω κατανομή ρόλων παρωθεί την ελληνική εξωτερική πολιτική εκ των πραγμάτων προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση, την οποία ωστόσο πολύ διστακτικώς ακολουθεί μέχρι στιγμής.

Καταληκτικές επισημάνσεις

Η παρούσα μελέτη προχώρησε εις την εκτίμηση επί των διλημάτων ασφαλείας της Ελλάδος όσον αφορά την Ευρύτερα Μέση Ανατολή και τον αναθεωρητισμό

26. John J. Mearsheimer, “Strategies for survival,” *Perspectives on world politics*, Richard Little and Michael Smith (επιμ.) (London, 2006), σσ. 62-71.

της Τουρκίας υπό το πρίσμα και το παράδειγμα της στρατηγικής κουλτούρας του Ισραήλ. Όσον αφορά τόσο τις διαδικασίες χαράξεως στρατηγικής όσο και τα προκείμενα διλήμματα, η Ιερουσαλήμ και η Αθήνα έχουν ένα ευδιάκριτο κίνητρο συγκλίσεως εναντίον των αποσταθεροποιητικών παραγόντων της περιοχής. Ωστόσο, η Ελλάς φαίνεται ότι υιοθετεί μία διαφορετική προσέγγιση εν σχέσει με τη σαφώς ορθολογική, κατευνάζοντας την τουρκική απειλή ακόμη και υπό τον κίνδυνο απώλειας της διεθνούς αξιοπιστίας της. Υπό τους συγκεκριμένους όρους, μία εδραία αποτρεπτική στρατηγική δε δύναται να υλοποιηθεί και ως εκ τούτου, οι αναθεωρητικές κινήσεις της Τουρκίας δε δύναται να εξισορροπηθούν αποτελεσματικώς. Πρόκειται για έναν κίνδυνο εξόχως επιτακτικό, αν ληφθεί υπόψιν ότι ο αναθεωρητισμός της Αγκύρας είναι αυταπόδεικτος και προς τούτο, μία στρατηγική ευθυγράμμιση υπό αντιγεμονικούς όρους μεταξύ των σημειόντων δρώντων του προκείμενου γεωπολιτικού συμπλόκου τεκμαίρεται ως αναγκαία. Η Ανατολική Μεσόγειος είναι η γεωγραφική ζώνη-κλειδί της εν λόγω συγκλίσεως συμφερόντων μεταξύ του Ισραήλ και της Ελλάδος υπό την προϋπόθεση της συναντιλήψεως της βασικότατης απειλής διά την ειρήνη και τη σταθερότητα, ήτοι της ηγεμονικής Τουρκίας και πάσης προελεύσεως – συνεραζόμενου μετ' αυτής – ισλαμιστικού φονταμενταλισμού.

Βιβλιογραφία

- Μάξης, Ι. Θ., *Γεωπολιτική: Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα, 2002.
- Τρούλης, Μ., *Αμερικανοτουρκικές σχέσεις: Θεωρία Συμμαχιών και Γεωπολιτική Συνεκτίμηση*. Αθήνα, 2019.
- Arbell, D. "The U.S.-Turkey-Israel triangle," *The Center for Middle East Policy at Brookings*, 34 (2014), pp. 1-47.
- Blazevic, J. J. "Defensive realism in the Indian Ocean: Oil, sea lanes and the security dilemma," *China security*, 5 (3) (2009), pp. 59-71.
- Çağlar, A. and Uluçakar, M. "Günümüz türkçülüğünün İslamla imtihanı: Türk-İslam Sentezi ve Aydınlar Ocağı," *Journal of International Relations*, (26) (2017), pp. 120-140.
- Cohen, S., *Israel's asymmetric wars*. New York, 2010.
- Frantzman, S. J. "Israeli military and intelligence assessments see Turkey as growing threat," *The Jerusalem Post*, 23 September 2020, <https://www.jpost.com/middle-east/israeli-military-and-intelligence-assessments-see-turkey-as-growing-threat-639629>.
- Inbar, E., "Israeli-Turkish tensions and beyond," *Turkish policy quarterly*, 8 (3) (2010), pp. 39-47.
- Inbar, E. and Sandler, S. "Israel's deterrence strategy revisited," *Security studies*, 3

- (2) (1993), pp. 330-358.
- Jervis, R. "Cooperation under the security dilemma," *World Politics*, 30 (2) (1978), pp. 167-214.
- Katik, M. "Turkic summit to explore commonwealth possibility," *Eurasianet*, 16 March 2016, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav111506.shtml>.
- Mazis, I. Th. and Troulis, M. "Greece's Aegean policy in the post-Cold War period," *Ege jeopolitiği*, Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker and Dimitri Ioannidis (eds.) (Ankara, 2020), pp. 851-857.
- Mazis, I. Th. and Troulis, M. I. "Israeli-Greek Common Security Concerns: On the Deterrence of Turkey's Adventurism," *Israel Journal of Foreign Affairs*, 14 (3) (2020), pp. 447-456.
- Mearsheimer, J. J. "Back to the future: Instability in Europe after the Cold war," *International Security*, 15 (1) (1990), pp. 5-56.
- Mearsheimer, J. J. "Strategies for survival," *Perspectives on world politics*, Richard Little and Michael Smith (eds.) (London, 2006), pp. 62-71.
- Murinson, A. "The strategic depth doctrine of Turkish foreign policy," *Middle Eastern studies*, 42 (6) (2006), pp. 945-964.
- The Military Balance, "Europe," 111 (1) (2011), pp. 73-172.
- The Military Balance, "Europe," (2020), pp. 64-165.
- The Military Balance, "Middle East and North Africa," (2020), pp. 324-387.
- The Military Balance, "NATO," 92 (1) (1992), pp. 29-64.
- The Military Balance, "NATO and non-NATO Europe," 101 (1) (2001), pp. 29-104.
- Mufti, M., *Daring and caution in Turkish strategic culture: Republic at sea*. New York, 2009.
- Spykman, N. J., *The geography of peace*. Harcourt, 1944.
- Organization of the Islamic Conference, *Charter treaty*. Rabat, 1969.
- Walt, S. M., *The origins of alliances*. New York, 1987.
- Waltz, K., *Theory of international politics*. Reading MA, 1979.